

A „Veszprémi 7 Nap” c. helyi újság (1999. április 15-i, V. évfolyam 15. szám) híradásával ellentétben, az építkezés során semmiféle olyan jelenséget nem észleltem, ami arra utalt volna, hogy az 1790-es években épült Kapuváry-háznak bármilyen előzménye lett volna.

RAINER PÁL

331. Veszprém, Vár utca 1. (MRT 2. k. 51. belterület) (Veszprém megye) Kö

Az épület kicsiny, háromszögletű udvarának betonozását próbaképpen felbontva megállapítottuk, hogy 0,40 m vastag legújabb kori szemét és építési törmelék alatt már a Várhegy oldalának egyenetlen, természetes sziklafelszíne kezdődik.

RAINER PÁL

332. Veszprém, Veszprémvölgyi apácakolostor (Veszprém megye) Á, Kö, Kk

A veszprémvölgyi apácakolostor egyike a legkorábbi kolostorainknak, alapítását a történeti adatok és a hagyomány Szent Istvánhoz és családjához köti. A görög nyelvű alapítólevél, melynek keltezése nem ismert, Könyves Kálmán 1109-es átiratában maradt ránk. Az átirat megemlékezik arról, hogy a monostor létesítőjének nyelvén íródott az eredeti oklevél, Szent István pecsétjével megerősítve. Ezért a történeti kutatás során felmerült, hogy az alapítás kapcsolatba hozható Szent Imre herceg kiskorú menyasszonyával, aki bizánci hercegnő volt. A kegyes hagyomány szerint itt készült az a miseruha, mely a koronázási ékszeregyüttes része lett. Ismert Veszprém város szoros kapcsolata a mindenkori magyar királynékkal is. A 13. századtól a monostort ciszterci apácák lakták egészen a török hódításig. A monostor átépítéséről tanúskodik az 1387-es szerződés, melyben az apácák megbízzák bizonyos Konch mestert, hogy igényeiknek megfelelően bővítse az épületegyüttest. A monostort 1552-ben az apácák elhagyták a török közeledtének hírére. Birtokaikat és a romokat 1625-ben a győri jezsuiták kapták meg, akik 1749 körül kezdték építeni a mai templomot. Az épület teljesen sosem készült el, és a rend II. József korában történt felozlatása után hosszú ideig üresen állt. Ma a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum kórártára található benne.

Az 1930-as években a templom környezetében Rhé Gyula végzett feltárásokat, melynek során az épületegyüttes egyik kései periódusát hozta felszínre. Ennek alaprajzi összefüggései – további feltárások hiányában – nem voltak értelmezhetőek. A romok konzerválására azóta sor került, ám a rendszeres karbantartás hiányában a falak szétfagytak és pusztulásnak indultak. Az 1960-as években sor került a jezsuita templom tetőszerkezetének helyreállítására, de ennél több azóta nem történt.

1996-ban fogalmazódott meg az igény a romterület rendezésére és a jezsuita templom helyreállítására. Ezek után Veszprémvölgy bekerült a millenniumi műemlék-helyreállítások programjába. Az anyagi feltételek 1998

őszére teremtődtek meg a munka elkezdésére. Ekkor ásatásra előkészítettük az igen elhanyagolt állapotban levő romterületet. A romokat benövő kiserdőt kiirtottuk, megtörtént az ásatási terület lekerítése és a felvonulási épület kialakítása. Elkészült a rom és környezetének geodéziai felmérése.

1999-ben a kutatásra szánt pénzügyi keret felszabadítása után augusztusban kezdhettük el az ásatást. A november közepéig tartó időszak alatt megkezdtük az 1930-as években feltárt romok hitelesítő ásatását a terület szelvényezésével. Ezzel párhuzamosan szondázó feltárást kezdtünk a jezsuita templom közvetlen környezetében. Szándékunk az volt, hogy áttekintő képet kapjunk a terület rétegviszonyairól és megpróbáljuk lehatárolni az épületegyüttest. Megállapítottuk, hogy a késő középkori templom az 1749-körül épült jezsuita templom alatt található. A barokk templom építéskor alapfalként használták fel a korábbi épület maradványait. Sikerült meghatároznunk a késő középkori templom északnyugati sarkát, nyugati falát és déli falának egyes szakaszait. Az eddig előkerült falak alapján valószínűsítjük, hogy a monostor lakószárnya a templomtól délre helyezkedett el. Pontos alaprajzát csak további feltárások során lehet meghatározni. Az 1930-as években feltárt romterület – az eddigi ásatási adatok alapján – nem korábbi a 14. század végénél–15. század elejénél. Nem zárható ki, hogy a romok részben vagy teljesen a Konch mester által 1387-ben emelt épületekhez tartoznak. Ezen a területen és a jezsuita templomtól északra, ezt megelőzően használt középkori telepobjektumokra bukkanunk, melyek megszüntetésére ezen nagy átépítés kapcsán került sor. Egyelőre nem dönthető el, hogy ezek egy korábbi település részei (melyet a történeti adatok alapján feltételezhetünk, akár a monostorral azonos időszakban is), vagy a kolostorhoz tartozó melléképületek.

Az épületegyüttes kora Árpád-kori időszakáról egyelőre nem sokat tudunk. A jezsuita templom szentélyének alapfalában azonban olyan korábbi falszöveget azonosítottunk, mely megelőzhetette a késő középkori templomperiódust. Ez akár egy kora Árpád-kori templom részlete is lehet.

A műemlékegyüttes további sorsa szempontjából lényegesnek tartjuk a kutatási program folytatását. E nélkül ugyanis megvalósíthatatlan a kolostor maradványainak helyreállítása úgy, hogy a nagyközönség számára is értelmezhető romokat mutassunk be. Figyelembe kell venni azt is, hogy a kolostor épületei túlnyúlnak a jelenleg lekerített területen. Emiatt a romterület tágabban értelmezett környezetének rendezésére is sort kell keríteni a távolabbi jövőben.

A 2001. augusztusáig előttünk álló feladatok közül a jezsuita templom helyreállítása a legfontosabb, melyhez engedélyezett terv áll rendelkezésre. Elsőként sort kell keríteni a templombelső ásatására, ez ugyanis támpontot adhat a belső szintviszonyok helyreállításához, melynek kérdése – funkció híján – egyelőre nyitva maradt. A templom helyreállítási munkái során felállí-

tandó állványzatról megvalósítható a falak kutatása, mely különösen a benne található másodlagosan befa-lazott faragott kövek miatt érdekes. Ezek után kerülhet sor az épület boltozására, a templombelső igény szerinti térkialakítására, majd a külső és belső falfelületek vakolására. Terveink szerint ezzel párhuzamosan folytatható a külső ásatás, melyre – a szakmai indokokon túl – azért is szükség van, mert a templom helyreállítása során több olyan műszaki kérdés vetődik fel, melyre csak az ásatási adatok ismeretében tudunk válaszolni. Úgy véljük, a mű- emlékegyüttes teljes kutatása a millenniumi év végéig nem fejezhető be, mindössze a jezsuita templom helyre- állítása juthat el olyan szintre, hogy az ünneppsoro- zat keretében bemutatható legyen. Az ehhez szükséges kiszolgáló funkciók elhelyezésére a meglévő épületeket (a volt büfé, az egykori vidámpark portaépülete) cél- szerű felhasználni. Az 1930-as években feltárt romok állagvédelmére mindenképpen sort kell kerítenünk 2001-ig a bemutatathatóság és egy esetleges további fel- tárási érdekében. A környezet rendezését csak oly mér- tékig kívánjuk megvalósítani, hogy a templom és köz- vetlen környezetéről a csapadékvíz elvezetése megold- ható legyen.

JUAN CABELLO – FÜLÖP ANDRÁS – KOPPÁNY ANDRÁS –
MÁTÉ ZSUZSA

333. Visegrád, Általános iskola (Pest megye) Kk

Falkutatást végeztünk az iskola régi épületén Bozóki La- jossal, Bodó Balázssal és Szóke Mátyással. Az épület D-i és É-i külső homlokzatáról teljesen, a K-iról részlegesen leverték a vakolatot, a belsőben pedig a földszint É-i vé- gén lévő kis szoba kivételével mindenhol lehetőségünk volt a falkutatásra. Ásatást csak a földszint két D-i szobá- jában, illetve kívül, a K-i homlokzat előtt végezhetünk.

A kutatás során megállapítottuk, hogy a jelenlegi épület É-i kb. 2/3-ad része néhol teljes magasságában középkori D-i zárófalát a 18. században elbontották, ennek két végét és az oldalfalakon a lefaragott csonk- jait feltártuk. Szintén előkerült a DNy-i külső falsarok eredeti, erősen megégett sarokarmírozása is, a földszin- ten és az emeleten egyaránt. A sarokarmírozás mel- lett a földszint Ny-i falán egy ajtónyílást találtunk: a külső falsíkon egy élszedett profilú, félkörte-tagos for- májú szemöldökgyámmal ellátott ajtókeret jobb old- alát bontottuk ki. A keret bal oldala az újkori folyosó miatt elpusztult.

Az É-i fal emeletén belülről egy középkori ablak- fülke baloldali szélét fogtuk meg, a záradék már elpusz- tult, de a boltozat szegmensívét indító téglalenyomata még felismerhető volt. Az ablakkáván jó állapotban meg- őrződött a középkori vakolat. A keleti fal É-i fele közép- korinak bizonyult, egy kőkeretes falfülke is előkerült be- lőle. A homlokzatszakasz közepén egy nyíláskeret-fülke kő-sarokarmírozásának csonkjait találtuk meg. A közép- kori fal középső és D-i fele nagyrészt elpusztult.

Az iskola D-i szobájában egy következő, D-re hú- zódó középkori ház É-i falának részletét tártuk fel.

A török korban elpusztult település 17. század végén megindult újratelepítése során a telepések ezt a viszony- lag jó állapotban álló, bár romos házat alakították át temp- lommá. A még szintén álló, de romos középkori templo- mok méretük miatt helyreállíthatatlanok és alkalmatlan- ok voltak az új betelepülők számára. Az új templom épí- tését még 1698-ban a kincstári birtoklás idején kezdték meg, de csak 1700 után, már a Starhemberg család fe- jezte be. Az 1701-ben már használható épületnek még nem volt meg a felszerelése, valószínű, de nem az újon- nan kialakult magasabb járószintről egy új ajtót nyitot- tak az egykori templom felé. E miatt az ajtó miatt le kel- lett bontaniuk a diadalívet és vele együtt a rá támasz- kodó szentélyboltozatot is. Helyette fafödém készült.

Lehetséges, hogy még ebbe a periódusba tartozik az É-i homlokzatán feltárt tagolás. Itt a középkori fala- zatra tapasztott lapos tetőcserepekből, téglákból kiemel- kedő faltükröket alakítottak ki, köztük pedig rácsos le- nyomat látható.

Bizonyosan ebben a periódusban történt, hogy a templom déli kapuját befalazva, azt fülkévé alakították és kivakolták.

Feltételezhető, hogy a jelenlegi ablakosztás és vele együtt a szinttagolás is csak az 1871-es átépítéskor ké- szülhetett, amelyet a K-i bejárati ajtó fölé helyezett vö- rös márvány tábla keltez. Ennek felirata a következő:

AEDIFICIUM HOC QUONDAM ECCLESIA
SUMPTIBUS COMMUNITATIS OBLATIS QUE
ALIORUM IN USUM IUVENTUTIS EGREGIE
INSTITUENDAE LIBERALITER ADAMTATUM
MDCCCLXXI

Ekkor az egykori déli kapuból kialakított falifülkét leszűkítették, és ablakot vágtak bele. Feltehetően már ebben a későbbi periódusban falazták be a templomablakokat is. Helyettük öttengelyes K-i, valamint egyten- gelyes É-i és D-i homlokzatot alakítottak ki. Az épület terét fafödémekkel osztották meg. A fafödémeket a 20. századi betonfödém elpusztította.

A templom második, 1756-os canonica visitatioja szerint a templomot ekkor már átépítették. Az újjáépí- tésre ezek szerint még 1756 előtt, a Starhemberg család birtoklása idején került sor. A jegyzőkönyv öt oltárt so- rol fel: a Keresztelő Szt. Jánosnak szentelt főoltár mel- lett Szűz Mária, Szent Gyula mártír, Szent Rókus és Se- bestyén, valamint Szent Anna és Vendel oltárait. A Szt. Gyula oltár alapítója Riegler Jakab uradalmi tiszttartó, aki 1746–1756-ig viselte e tisztet. Ő az uradalomban több jelentős építkezést is végzett. Minden bizonnyal a temp- lom átépítése is hozzá köthető. A 18. század közepén lét- rejött állapotot mutatja Leonhard Schade esztergomi épí- tőmester 1773-as alaprajza, amit a kamra számára mért fel. Ugyancsak ő készítette a templom és a plébánia egy- üttes felmérését, amely a templom Ny-i homlokzati raj- zát is tartalmazza. 1783-ban az épületet tatarozták.